

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wybrane uwarunkowania dobrostanu psychicznego młodych naukowców - adeptów nauki

Author: Joanna Kucharewicz

Citation style: Kucharewicz Joanna. (2019). Wybrane uwarunkowania dobrostanu psychicznego młodych naukowców - adeptów nauki. W: A. Żywczok, M. Kitlińska-Król (red.), "Naukowcy : osobowość, rola, profesjonalizm" (S. 247-257). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Wybrane uwarunkowania dobrostanu psychicznego młodych naukowców — adeptów nauki

Wprowadzenie

Przekroczenie progu dorosłości, jako moment przełomowy w życiu człowieka, od dawna budzi zainteresowanie wielu badaczy. W psychologii nie wypracowano dotychczas jednolitego stanowiska wobec kryteriów początku dorosłości i jej periodyzacji. Zaznaczające się w tym względzie różnice uwarunkowane są wieloma czynnikami, między innymi osiągnięciem dojrzałości fizycznej oraz psychicznej, bądź takimi wydarzeniami życiowymi, jak: zawarcie małżeństwa czy osiągnięcie niezależności ekonomicznej. Wydaje się jednak, że pojedyncze wydarzenia życiowe nie są wystarczającym kryterium, wyznaczającym osiągnięcie dorosłości.

Ewa Gurba¹ określa dorosłość jako tę fazę życia, w którą człowiek wkracza po gwałtownych zmianach rozwojowych prowadzących do dojrzałości biologicznej i społecznej, wyrażającej się w zdolności do prokreacji oraz odpowiedzialnego podejmowania ról społecznych (związanych z zakładaniem rodziny, rodzeniem i wychowywaniem dzieci, podejmowaniem i rozwijaniem aktywności zawodowej), a przede wszystkim w autonomicznym kierowaniu swym życiem.

Wyróżnianie okresu wczesnej dorosłości w kontekście cyklu życia człowieka także nie opiera się na jednoznacznych kryteriach. Na podstawie literatury psychologicznej można wyróżnić takie kategorie podziału dorosłości na poszczególne etapy, jak: zadania rozwojowe, zmiany w strukturze życia związane z wydarzeniami typowymi dla różnych faz dorosłości oraz kryzysy życiowe (wobec których jednostka staje w różnych okresach

¹ Zob. E. GURBA: *Wczesna dorosłość*. W: *Psychologia rozwoju człowieka*. Red. B. HARWAS-NAPIERAŁA, J. TREMPAŁA. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2001, s. 203.

swego życia). Stawanie się dorosłym jest zatem procesem przebiegającym powoli i stopniowo, w którym pewne zdarzenia życiowe mogą odegrać znaczącą, ale nie decydującą rolę. Ponieważ wymieniane sposoby kategoryzacji osiągnięć rozwojowych są ściśle związane z warunkami społeczno-kulturowymi, w jakich jednostka żyje, trudno określić uniwersalne granice wczesnej dorosłości. Można jednak przyjąć, iż w naszych warunkach między dwudziestym trzecim a trzydziestym piątym rokiem życia młody człowiek osiąga pełnię sił fizycznych i taki poziom sprawności intelektualnych, który umożliwia mu zdobycie niezależności ekonomicznej oraz samodzielne podjęcie i odpowiedzialne wypełnianie obowiązków związanych z nowymi rolami społecznymi, takimi jak: rola małżonka, rodzica i pracownika².

Podejmowanie zadań rozwojowych przewidzianych na ten okres życia człowieka³ wiąże się z traktowaniem przez młodego dorosłego wymienionych ról społecznych jako satysfakcjonujących, co daje mu jednocześnie poczucie zadowolenia, a także podnosi znacząco jakość życia (oznacza to jego ocenę jako dobrego, szczęśliwego czy pomyślnego dla jednostki).

Wyznaczniki dobrostanu psychicznego młodych naukowców

Zadania rozwojowe okresu wczesnej dorosłości oscylują wokół takich obszarów, jak: określenie własnego miejsca w społeczeństwie w sferze osobistej i zawodowej, uczestniczenie w relacji mistrz — uczeń, samodzielne poszukiwanie drogi życiowej (także bez zobowiązań), samodoskonalenie w różnych obszarach aktywności, dokonywanie selekcji dróg życiowych (zarządzanie biegiem swego życia), dążenie do niezależności od rodziców oraz „start” w pełnieniu ról rodzinnych i obywatelskich⁴. Ich satysfakcjonująca realizacja wymaga od jednostki osiągnięcia pewnego stopnia dojrzałości psychicznej, której kształtowanie jest procesem. W procesie tym jednostka przyjmuje odpowiedzialność za swoje życie i rozwija się w niepowtarzalny sposób⁵.

² Zob. ibidem.

³ Zob. R.J. HAVIGHURST: *The World of Work*. In: *Handbook of Developmental Psychology*. Ed. B.B. WOLMAN. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1982, s. 771—786.

⁴ Zob. J. TREMPAŁA: *Psychologia rozwoju człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011.

⁵ Zob. Z. CHLEWIŃSKI: *Dojrzałość, osobowość, sumienie, religijność*. Poznań: „W drodze”, 1991.

Zdzisław Chlewiński wyróżnił następujące wymiary dojrzałości psychicznej:

- Autonomię jednostki (ujawnia się, gdy człowiek może realizować podmiotowe działania niezależnie od czynników, które mogłyby je determinować. Obiektywnym wskaźnikiem autonomii jest stabilność działania, także pomimo zaistnienia czynników utrudniających realizację zamierzeń. Przejawem dojrzałej autonomii młodego dorosłego może być podejmowanie prób realizowania własnych koncepcji w świecie)⁶.
- Wgląd we własne motywy (jest możliwy dzięki pogłębianiu wiedzy o sobie, której istotnym źródłem są liczne kontakty społeczne, nawiązywane podczas pełnienia różnych ról społecznych. Dzięki temu młody człowiek, właściwie rozpoznając swe predyspozycje, potrafi przewidywać skuteczność swych działań w sytuacji zadaniowej, a w konsekwencji — dokonywać słusznych wyborów)⁷.
- Stosunek do ludzi (to znaczy postawa odpowiedzialności i szacunku dla drugiego człowieka. Według Józefa Kozińskiego, na postawę tę składają się: niezależność od innych, umiejętność kontrolowania swego życia emocjonalnego oraz posiadanie realistycznego obrazu świata)⁸.

Każdy z wymienionych wymiarów dojrzałości psychicznej może stanowić kryterium oceny jakości życia młodego człowieka, której będą podlegały podejmowane przezeń działania w różnych obszarach. Jednym z nich jest aktywność związana z podjęciem pracy zawodowej (także naukowej), co świadczy o samodzielności jednostki i daje możliwość osiągnięcia niezależności ekonomicznej, a także przysparza osobistej satysfakcji, pozwala realizować zainteresowania oraz sprzyja rozwojowi nowych relacji społecznych. W miarę osiągania stabilizacji zawodowej jednostka coraz częściej podejmuje samodzielne decyzje i pragnie kierować własnym rozwojem zawodowym, co przypada na okres wczesnej dorosłości, czyli okres młodego dorosłego⁹.

Jednym z wyborów drogi zawodowej młodego człowieka może być podjęcie decyzji o realizowaniu swych zainteresowań naukowych. Autorzy *Ustawy o zasadach finansowania nauki z dnia 15 stycznia 2015 r.* określają „młodego naukowca” jako osobę prowadzącą działalność badawczo-rozwojową, która w roku ubiegania się o przyznanie środków finansowych na naukę kończy nie więcej niż trzydzieści pięć lat. Zatem kryterium wieku przyjęte w tejże ustawie jest zgodne z kryterium periodyzacji wyznaczającym wiek życia „młodego dorosłego”.

⁶ Zob. ibidem.

⁷ Zob. E. GURBA: *Wczesna dorosłość...*

⁸ Zob. J. KOZIŃSKI: *Psychologiczna teoria samowiedzy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.

⁹ Zob. E. GURBA: *Wczesna dorosłość...*, s. 223.

Problematyka uwarunkowań jakości życia młodego naukowca oraz charakterystyki warunków motywacyjnych związanych z efektywną twórczością naukową stanowi obszar zainteresowań autorki niniejszego tekstu. Wydaje się, iż analiza warunków efektywnego działania w dziedzinie twórczości naukowej jednoczy wiele rodzajów standardów, takich jak zaspokajanie potrzeb, pełnienie roli społecznej czy twórcze działanie, a ich realizacja znacznie podnosi subiektywne poczucie jakości życia.

We współczesnej psychologii kategoria zadowolenia z życia jest jedną z najczęściej stosowanych w badaniach nad dobrostanem, które podejmowali liczni naukowcy, choćby Ed Diener, Mike Suh, Richard Lucas i Heidi Smith¹⁰. Dobrostan subiektywny¹¹ można zdefiniować jako: globalną, obiektywną ocenę własnego życia (komponent poznawczy), częste doświadczanie emocji pozytywnych i rzadkie doświadczanie emocji negatywnych (komponent afektywny). Teoretycy, na przykład Ed Diener i Shigehiro Oishi, utożsamiają dobrostan subiektywny z poczuciem szczęścia. Dobrostan subiektywny kształtuje się w wyniku kilkustopniowego, cyklicznego procesu, który prowadzi od wydarzeń i okoliczności przez reakcje emocjonalne, pamięć tych reakcji do globalnej oceny własnego życia jako całości¹². Proponowany przez Dienera sposób analizy dobrostanu psychicznego nakazuje traktować go jako zmienną o charakterze subiektywnym, co poparte jest koniecznością uwzględnienia w procesie badawczym indywidualnych preferencji i kryteriów, jakie przyjmują badane osoby. Sam dobrostan można definiować jako potocznie używane pojęcie „szczęścia”.

Diener zaproponował trójzmiennikową strukturę subiektywnego dobrostanu, obejmującą dwa komponenty afektywne: pozytywny (na przykład radość, duma) i negatywny (na przykład zazdrość, wina) oraz trzeci komponent — poznawczy (na przykład praca, rodzina). Poznawcze elementy dobrostanu psychicznego tworzą, według tego psychologa, konstrukt określany jako satysfakcja z życia¹³. Zatem, podejmując problematykę jakości życia młodego naukowca, należy podjąć próbę odpowiedzi na pytania dotyczące zarówno jej uwarunkowań, jak i składowych wyznaczających ocenę subiektywnie odczuwanego dobrostanu w kontekście własnego życia (także zawodowego).

¹⁰ Zob. Ł. KACZMAREK: *Pozytywne interwencje psychologiczne*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2016.

¹¹ Zob. E. DIENER: *Subjective Well-Being. The Science of Happiness and a Proposal for a National Index*. „American Psychologist” 2000, no. 55, s. 34–43.

¹² Zob. Ł. KACZMAREK: *Pozytywne interwencje psychologiczne...*, s. 58.

¹³ Zob. Z. NIŚKIEWICZ: *Dobrostan psychiczny i jego rola w życiu człowieka*. „Studia Krytyczne” 2016, nr 3, s. 139–151.

Przegląd dotychczasowych badań dotyczących warunków skutecznej działalności naukowej młodych naukowców¹⁴ wskazuje, iż czynnikami składowymi tego procesu są między innymi: zaspokojenie ciekawości, satysfakcja z odkrycia czy z pomysłu, które powstają w kontekście autonomicznego motywu poznawczego (satysfakcja poznawcza) i wiążą się z pozytywnym odczuciem „wpadania na pomysł” oraz przyjemnością czerpaną z poszukiwania i ze znajdowania potwierdzających (bądź sprzecznych) informacji. Istotna wydaje się także motywacja związana z poczuciem własnej wartości, czyli z dodatnimi odczuciami mającymi źródło w potwierdzeniu swej kompetencji i skuteczności zawodowej. Czynnikiem wpływającym na poczucie satysfakcji z aktywności naukowej jest autonomiczna motywacja poznawcza (problemowa) związana z poszukiwaniem, przekształcaniem i rozwiązywaniem problemów w obrębie systemu wiedzy zgromadzonej przez jednostkę, a także motywacja ambicyjna, czyli odczuwane dążenie do zdobywania kolejnych stopni akademickich i podwyższania statusu zawodowego. Przejawia się ona także w wadze przypisywanej ocenom otrzymywanym od osób kompetentnych. Wśród uwarunkowań zakłócających aktywność naukową wymienia się: zewnętrzne (techniczne) warunki pracy i przeszkody organizacyjne, takie jak brak spokoju czy możliwości skupienia, tłok, spośród których większość jest szczególnie dotkliwa dla najmłodszych pracowników naukowych¹⁵.

Michał Gajda¹⁶ zwraca uwagę, iż potrzeby młodych pracowników naukowych oraz doktorantów są najczęściej uwarunkowane czynnikiem ekonomicznym. Młodzi naukowcy potrzebują wsparcia finansowego na realizację pomysłów badawczych, konfrontowanie przebiegu i wyników swoich badań z uznanymi autorytetami w danej dziedzinie, czasu na prowadzenie pracy naukowej, a także możliwości komercjalizowania (wdrażania) efektów własnej pracy. Młodzi pracownicy naukowcy skarżą się najczęściej na deficyty w zakresie zaspokojenia wyliczonych potrzeb.

¹⁴ Zob. T. KOCOWSKI: *Geneza i funkcje procesów motywacyjnych człowieka*. „Przegląd Psychologiczny” 1987, nr 1; IDEM: *Szkice z teorii twórczości i motywacji*. Poznań: SAWW, 1991; A. TOKARZ: *Rola motywacji poznawczej w aktywności twórczej*. Wrocław: „Ossolineum”, 1985; EADEM: *Emocje i ich stymulatory w przebiegu procesu twórczego*. W: *Stymulatory i inhibitory aktywności twórczej człowieka*. Red. A. TOKARZ. Poznań: SAWW, 1991; EADEM: *Stymulatory i inhibitory pracy badawczej. Samodzielni a niesamodzielni pracownicy nauki*. Wrocław: „Ossolineum”, 1996, s. 157–166. Por. T. KOCOWSKI, A. TOKARZ: *Prokreatywne i antykreatywne mechanizmy motywacji aktywności twórczej*. W: *Stymulatory i inhibitory aktywności twórczej człowieka...*

¹⁵ Zob. A. TOKARZ: *Stymulatory i inhibitory pracy badawczej...*, s. 166.

¹⁶ Zob. M. GAJDA: *Czego potrzebują polscy naukowcy?*. „Rzeczpospolita” z 27.01.2017.

Założenia metodologiczne badań własnych

Celem podjętych przeze mnie badań była charakterystyka poziomu subiektywnie odczuwanego dobrostanu młodych naukowców (doktorantów oraz studentów ostatniego roku studiów, którzy deklarują chęć podjęcia pracy naukowej).

Dobrostan psychiczny scharakteryzowałam za pośrednictwem następujących kategorii/wymiarów:

- akceptacja siebie — pozytywny stosunek do własnego „ja” odzwierciedlający się w głębokim szacunku do samego siebie, który wynika ze świadomości posiadania pozytywnych i negatywnych cech;
- panowanie nad środowiskiem — umiejętność radzenia sobie z otaczającym światem; niezbędną cechą jest tu zdolność nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z otoczeniem, które odpowiada osobistym potrzebom bądź je zaspokaja;
- rozwój osobisty — zdolność permanentnego korzystania ze swego talentu i potencjału, a także rozwijania nowych zdolności;
- pozytywne relacje z innymi — zadowolenie i radość płynące z bliskiego kontaktu z innymi ludźmi oraz pozostawania w relacji przyjaźni i miłości;
- cel życiowy — zdolność jednostki do odnajdywania kierunku w życiu, a także umiejętność formułowania i realizacji zadań życiowych;
- autonomia — zdolność działania według indywidualnie ustalonych zasad oraz kierowanie się własnymi przekonaniem, nawet jeśli nie są one zgodne z obowiązującymi standardami.

Każdy wymiar reprezentuje specyficzne wyzwanie, które jednostki napotykają w ramach pozytywnego funkcjonowania psychicznego¹⁷.

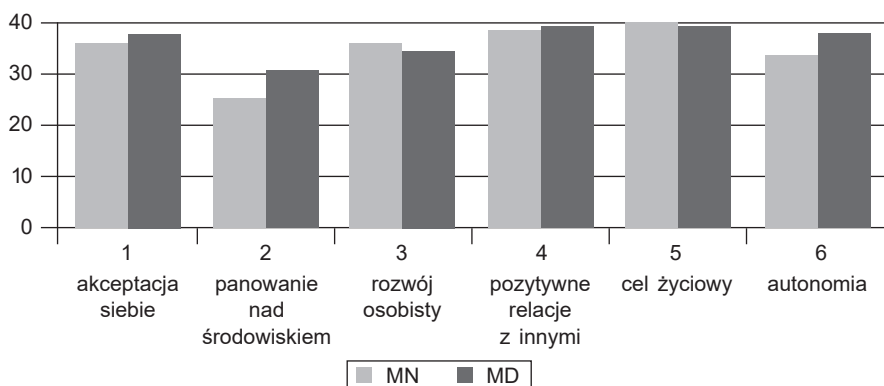
W podjętych badaniach skoncentrowałam się na próbie **odpowiedzi na pytanie**: Czy istnieją istotne różnice w zakresie wymiarów odczuwanego dobrostanu psychicznego w grupie młodych naukowców i młodych dorosłych, którzy nie podjęli aktywności zawodowej o charakterze naukowym?. Wyniki badań pozwoliły także wskazać składowe dobrostanu psychicznego w grupie młodych naukowców.

Badaniami objęto grupę 67 osób w wieku pomiędzy dwudziestym czwartym a trzydziestym piątym rokiem życia, w tym 36 (53,7%) osób to młodzi naukowcy — doktoranci oraz studenci ostatniego roku studiów, którzy deklarują chęć podjęcia pracy naukowej (MN: młodzi naukowcy), oraz 31 osób (46,3%) niepodjęających pracy naukowo-badawczej (MD:

¹⁷ Zob. C.D. RYFF, B. SINGER: *Interpersonal Flourishing: A Positive Health Agenda for the New Millennium*. „Personality and Social Psychology Review” 2000, no. 1 (4).

młodzi dorośli). Grupa MN obejmowała 52% kobiet oraz 48% mężczyzn, natomiast w grupie MD było 67% kobiet i 33% mężczyzn.

W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie badawcze **zastosowałam jako narzędzie** Skalę Dobrostanu Psychologicznego (Carol Ryff, Corey Keyes, 1995; polska adaptacja Jan Ciecuch, 2010)¹⁸, opisując dobrostan psychiczny w tradycji eudajmonistycznej. Kwestionariusz składa się z 42 itemów i pozwala opisać dobrostan w zakresie sześciu wymienionych wcześniej wymiarów. Na potrzeby badań użyłam także **techniki ankiety**, która dostarczyła danych związanych z odczuwaną satysfakcją i osobistym dobrostanem młodych naukowców. **Kwestionariusz ankiety** skonstruowałam na podstawie analizy literatury przedmiotu¹⁹. Odpowiedzi na pytania badani udzielali na skalach interwałowych (od 1 — *nieistotne*, do 5 — *bardzo istotne*). W celu odpowiedzi na postawione pytanie badawcze dokonałam porównań międzygrupowych (MN vs MD) — z zastosowaniem testu t-Studenta — w odniesieniu do poszczególnych wymiarów odczuwanego dobrostanu psychicznego. Uzyskane wyniki analiz przedstawia wykres 1.

Wykres 1.

Wartości średnich (M) dla poszczególnych wymiarów dobrostanu psychicznego w badanych grupach

Z przeprowadzonej analizy wynika, że badane grupy młodych naukowców (MN) i innych młodych dorosłych (MD) różnią się istotnie statystycznie w zakresie odczuwania takich wymiarów dobrostanu psychicznego, jak: panowanie nad środowiskiem, rozwój osobisty oraz autonomia.

¹⁸ Zob. Ł. KACZMAREK: *Pozytywne interwencje psychologiczne...*

¹⁹ Zob. T. KOCOWSKI: *Geneza i funkcje procesów motywacyjnych człowieka...*; IDEM: *Szkice z teorii twórczości i motywacji...*; A. TOKARZ: *Stymulatory i inhibitory pracy badawczej...*; M. GAJDA: *Czego potrzebują polscy naukowcy?...*

Młodych naukowców charakteryzuje niższy poziom wymiaru dobrostanu, jakim jest *panowanie nad otoczeniem*, niż badanych innych młodych dorosłych ($t = 2,61$; $p < 0,001$). Ten wymiar dobrostanu wyraża umiejętność radzenia sobie z otaczającym światem. Niezbędną cechą jest tu zdolność tworzenia i podtrzymywania otoczenia, które odpowiada osobistym potrzebom. Osoby o wysokich wynikach charakteryzują się zdolnością kontroli nad otoczeniem i kompetencjami społecznymi, potrafią efektywnie wykorzystywać nadarzające się okazje oraz wybierać lub kreować właściwe warunki w celu zaspokojenia indywidualnych potrzeb i realizacji wartości. Osoby o niskich wynikach mają trudności w rozwiązywaniu codziennych spraw, czują się niezdolne do podejmowania działań w swym otoczeniu i nie mają poczucia kontroli nad światem zewnętrznym. Zatem młode osoby, które podjęły decyzję o realizowaniu własnych zainteresowań zawodowych na drodze naukowej, odczuwają wyraźnie pewien rodzaj deficytu w zakresie możliwości kontrolowania i decydowania o kierunku rozwoju swej kariery jako naukowca.

Badane grupy osób różnią się także istotnie statystycznie w zakresie składowej dobrostanu, jaką jest *autonomia*, rozumiana jako zdolność działania według indywidualnie ustalonych zasad oraz kierowanie się własnymi przekonaniem, nawet jeśli nie są one zgodne z obowiązującymi standardami. Młodych naukowców charakteryzuje niższy poziom tej cechy niż młodych dorosłych, którzy realizują się zawodowo w karierze „pozanaukowej” ($t = 2,25$; $p > 0,001$). Wysoki wynik w tej skali oznacza osobę wewnętrznie zdeterminowaną, niezależną, zdolną do przeciwstawienia się presji społecznej i określającej swe „ja” za pośrednictwem osobistych standardów i norm. Niski wynik wskazuje na dokonywanie samooceny przez porównywanie się z innymi, zależność od opinii innych ludzi, a także podporządkowanie się presji społecznej i nadmierne dostosowywanie się do społeczeństwa. Na podstawie analizy wyników można wnioskować, iż młodzi naukowcy prawdopodobnie odczuwają silną presję środowiska, w którym przyszło im realizować swe zainteresowania. Skutkuje to poczuciem ograniczenia w zakresie realizacji własnych pomysłów naukowych czy podejmowania autonomicznych decyzji w tym obszarze.

Analiza wyników pozwala stwierdzić, że badane grupy różnią się istotnie statystycznie pod względem wymiaru dobrostanu, jakim jest *rozwój osobisty* ($t = 1,67$; $p > 0,05$). Młodzi naukowcy charakteryzują się wyższym poziomem tej cechy niż inni młodzi dorośli. Wymiar ten określa zdolność do permanentnego korzystania z własnego talentu i potencjału, a także rozwijania nowych zdolności, co często wiąże się ze stawianiem czoła wymagom i przeciwnościom losu, zmuszającym osoby do mobilizacji sił wewnętrznych. Wysoki wynik oznacza chęć ciągłego rozwoju, postrzeganie siebie jako jednostki rozwijającej się pod względem osobowościowym,

bycie otwartym na doświadczenie oraz świadomość poczucia realizowania osobistego potencjału i wzrost efektywności działania. Zatem młodzi naukowcy charakteryzują się pewną determinacją w zakresie korzystania ze swego potencjału, co z jednej strony daje im swoistą „siłę napędową” do realizacji zainteresowań, a z drugiej strony pozwala ulokować się w określonych strukturach życia naukowego, gdzie mogą (i starają się) wdrażać własne koncepcje i rozwiązania naukowe.

Pozostałe wymiary dobrostanu psychicznego (*akceptacja siebie, pozytywne relacje z innymi oraz cel życiowy*) nie różnicują istotnie statystycznie badanych grup.

Analiza danych uzyskanych na podstawie ankiet pozwoliła wyróżnić te wymiary, które grupa młodych naukowców (MN) ocenia jako najistotniejsze składowe twórczości naukowej, a jednocześnie mające wpływ na poczucie zadowolenia z efektów tejże aktywności. Młodzi naukowcy wskazali następujące czynniki rozwoju kariery naukowej: wsparcie rodziny ($m = 4,38$), wsparcie socjalne ($m = 4,15$), możliwość zorganizowania pracy naukowej zgodnie z własnymi potrzebami badawczymi ($m = 3,36$), wsparcie naukowe promotora ($m = 3,31$) oraz komercjalizację efektów własnej pracy ($m = 3,06$).

W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie badawcze o zależność pomiędzy wybranymi wymiarami dobrostanu psychicznego w grupie młodych dorosłych a ich uwarunkowaniem skorzystano z metody korelacji Spearmana. Analizy statystyczne pozwoliły stwierdzić, że w grupie młodych naukowców zachodzi zależność między wymiarem dobrostanu, jakim jest *rozwój osobisty*, i takimi zmiennymi, jak: wsparcie ze strony rodziny ($r = 0,31$; $p < 0,001$) oraz wsparcie socjalne ($r = 0,23$; $p < 0,01$).

Zebrane wyniki pozwalają wnioskować, że bardzo istotnymi czynnikami rozwoju osobistego młodego naukowca są te związane z komfortem emocjonalnym „zlokalizowanym” poza środowiskiem pracy (w rodzinie). Badane osoby wskazują na fakt, że bardzo często członkowie rodziny (rodzice, partnerzy, małżonkowie) wspierają ich także finansowo. Zatem kolejna wskazana przez młodych naukowców składowa ich dobrostanu w zakresie rozwoju osobistego jest niejako istotnie związana ze składową „wsparcie rodzinne”. Wsparcie socjalne, finansowe wydaje się bardzo istotnym uwarunkowaniem poziomu dobrostanu młodych naukowców.

Należy podkreślić, że oczekiwanie wsparcia finansowego, kierowane w stronę raczej instytucji naukowych, w których młodzi adepci nauki realizują swą ścieżkę rozwoju (stypendium, odpowiednio wysokie wynagrodzenie, środki finansowe na badania — w tym jasne kryteria ich rozdziału), realizują jednak głównie przez osoby spoza środowiska naukowego (na przykład partnera) lub podjęcie dodatkowej pracy, często niezwiązanej z prowadzonymi badaniami.

Podsumowanie i wnioski

Przegląd badań i koncepcji opisujących zmiany, jakie są udziałem człowieka we wczesnej dorosłości, pozwala stwierdzić, że okres ten charakteryzuje indywidualna droga rozwoju. Aktywność człowieka w tej fazie życia koncentruje się na dwóch dziedzinach: własnej rodzinie oraz pracy zawodowej. Podjęcie decyzji o kierunku rozwoju zawodowego jako sposobie realizacji zainteresowań stanowi w dużej mierze o poziomie jakości życia młodego dorosłego, czyli poczuciu jego subiektywnego dobrostanu. Dobrostan psychiczny to odczucie wynikające ze spełnienia i z satysfakcji z życia, w tym także zawodowego. Daje człowiekowi energię, zwiększa poziom aktywności, powoduje wzrost jego zaangażowania w pracę, polepsza samoocenę oraz relacje międzyludzkie.

Analiza wyników badań (zamieszczonych w niniejszym rozdziale) nad składowymi dobrostanu psychicznego młodych dorosłych, w tym młodych naukowców, pozwala wnioskować, że szczególnie takie wymiary dobrostanu, jak: *rozwój osobisty*, *panowanie nad otoczeniem* oraz *autonomia* mają wpływ na ocenę odczuwanego poziomu dobrostanu w badanej grupie przyszłej kadry naukowej. Poczucie autonomii pozwala młodym naukowcom realizować podmiotowe działania oraz podejmować próby realizowania swych koncepcji świata — w tym naukowych. Grupa badanych młodych naukowców zwraca uwagę na wyraźny deficyt w zakresie poczucia autonomii, co może stanowić poważne zagrożenie ich przyszłej oraz aktualnej aktywności naukowej. Na uwagę zasługuje także niski poziom poczucia kontroli nad otoczeniem w tejże grupie badanych, co z kolei może wiązać się z poczuciem wpływu czynników zewnętrznych (takich, jak: relacje w pracy, organizacja i czas pracy, brak afiliacji ze strony innych naukowców czy presja czasu). To może mieć wpływ na spadek motywacji badacza do podejmowania kolejnych działań o charakterze naukowym, spadek zainteresowania tym rodzajem aktywności (badawczej) oraz obniżenie poziomu satysfakcji z odkrywania i zaspokajania ciekawości.

Młodzi naukowcy, w badanej grupie, osiągnęli stosunkowo wysokie wyniki w zakresie takiego wymiaru dobrostanu, jak *rozwój osobisty*. Dostrzeganie możliwości korzystania ze swego talentu i potencjału, rozwijania nowych zdolności pomimo trudności, na które — jak deklarują — napotyka, zmusza ich do mobilizacji zasobów wewnętrznych, ale również do spostrzegania siebie jako osób otwartych na nowe doświadczenia i chętnych do ciągłego rozwoju.

Poszukiwanie sposobów wspierania młodych naukowców — badaczy, jak również odkrywanie zarówno owych zasobów indywidualnych (osobi-

stych), jak i relacyjnych (w zakresie wsparcia społecznego) powinno stanowić nie tylko o kierunku dalszych badań w zakresie tej tematyki, ale także zakreślać obszar współpracy między młodymi a doświadczonymi naukowcami.

Joanna Kucharewicz